

Для досягнення мети і завдань дослідження автором проаналізовані наукові праці вітчизняних учених з питання захисту національних цінностей, окреслено методологічні підходи до дослідження цінності особистості, цінності суспільства та цінності держави. Матеріал розділу будується на емпіричній базі результатів опитування студентів у 2016-2018 роках та у 2022 році після повномасштабного загарбницького вторгнення росії в Україну щодо визначення базових цінностей українського суспільства (базою дослідження були – Національна академія державного управління при Президентові України та Київський національний університет імені Тараса Шевченка).

Внаслідок системного аналізу результатів опитування визначено, що для українців базовими національними цінностями є соборність, соціальна справедливість, патріотизм, терпимість, духовність, гостинність, повага до родини, “кордоцентризм” та низка інших, що складають основу нашої української ментальності. Російська збройна агресія проти України розглядається українською громадськістю як війна цінностей. Доцільно скористатися авторським обґрунтуванням теоретико-методологічних засад ефективного публічного управління захистом національних цінностей в Україні задля перспективного урядування майбутнього з питання зміцнення суверенітету, збереження територіальної цілісності України.

Ключові слова: публічне управління, суверенітет, цілісність, соборність, соціальна справедливість, патріотизм, терпимість, духовність.

Постановка проблеми у загальному вигляді. На думку вітчизняних учених, національні цінності не знайшли широкого відображення у наукових дослідженнях головним чином тому, що відсутні механізми формування та взаємоузгодженості інтересів особи, суспільства та держави. Водночас ці проблеми століттями перебували в центрі уваги видатних мислителів, а сьогодні їх успішне розв’язання є передумовою ефективного забезпечення публічного

управління захистом національних цінностей у сфері публічного управління, що зумовлює необхідність наукового дослідження. Дана стаття присвячена визначенню особливостей публічного управління у сфері захисту національних цінностей України в історичній ретроспективі та еволюції української національної ідеї, яка розвивалась від теологічної концепції, вираженої у «відреченні від земних благ»; через культурологічну та національну, які визнаються «фундаментом культури», до соціально-правової та державницької, які забезпечують «права та свободи людини».

Загальною методологічною основою даної статті є теоретико-методологічне обґрунтування особливостей публічного управління захистом національних цінностей з позицій системного, аналітичного, історичного, діалектичного, аксіологічного підходів; порівняльного та структурно-функціонального аналізів; соціально-філософські положення про природу національних цінностей, загроз та безпеки в суспільстві.

Теоретико-методологічними засадами статті є система взаємопов'язаних та взаємодоповнюючих загальнонаукових і спеціальних методів дослідження, зокрема, метод системного аналізу; історичний, порівняльний і структурно-функціональний аналіз; ситуативний метод та методи аналізу і синтезу; базові теоретичні положення і моделі управління, систематизація нормативно-правових актів і літератури за темою дослідження; узагальнення анкетування; виявлення, добір, класифікація та узагальнення фактів, спрямованих на отримання об'єктивних та достовірних результатів, а саме:

– метод системного аналізу сприятиме дослідженню державного управління захистом національних цінностей в Україні як цілісної системи, розгляду її елементів у взаємодії та взаємозв'язку, систематизації емпіричної інформації, аналізу наявного стану державно-управлінського забезпечення захисту національних цінностей України, визначенню шляхів вдосконалення;

– історичний метод – для розкриття теоретико-історичних передумов державного управління захистом національних цінностей як визначальної складової національної безпеки України, простеження динаміки розвитку ціннісних концепцій у процесі державотворення

України, відтворення історичної хронології та розкриття історичних умов захисту національних цінностей у процесі державотворення України;

– порівняльний та структурно-функціональний методи – для виявлення особливостей інституціоналізації суб'єктів державного управління захистом національних цінностей та розкриття змісту їх функцій; вивчення та узагальнення досвіду європейських країн з проблеми державного управління захистом національних цінностей для подальшої адаптації його в Україні;

– аналіз фактологічної та емпіричної інформації органів державного управління, результатів соціологічних досліджень, одержаних в результаті анкетування – для врахування тенденцій змін державно-суспільних відносин щодо захисту національних цінностей, підтвердження авторських теоретичних побудов щодо сучасного стану державного управління захистом національних цінностей України, порівняння показників суспільної думки й експертних оцінок провідних аналітичних центрів та науково-дослідницьких організацій стосовно стану досліджуваної проблеми в Україні, визначення актуальних напрямів вдосконалення державного управління захистом національних цінностей у сфері національної безпеки України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика публічного управління розглядалася через систему національних цінностей як поєднання декількох підсистем в роботах М. Боришевського, О. Вишневського, П. Петровського та Г. Ситника, Ю. Сурміна, В. Бакуменка, В. Горбуліна, І. Лебідь, Липинського. Системний підхід сприяє обґрунтуванню сучасних наукових засад публічного управління цим процесом у складних суспільно-політичних системах, орієнтованих на захист національних цінностей людини, суспільства та держави, особливо в умовах глобалізаційних викликів, які пов'язані з початком вторгнення країни-агресора РФ в Україну та трансформаційними змінами, які відбудуться в повоєнний період - відбудова держави на звільнених від окупантів територіях України.

Основними джерелами дослідження будуть наукові розробки вітчизняних і зарубіжних учених в сфері публічного управління;

нормативно-правові акти органів державного управління; сучасні концепції розвитку відносин, взаємозв'язку, взаємодії органів державного управління та інститутів громадянського суспільства у гуманітарній сфері, якими передбачено захист національних цінностей (передусім в контексті вибору концептуальних підходів щодо забезпечення гуманітарної сфери) та багатofакторності взаємозв'язку держави, суспільства і людини, середовища їх функціонування (розвитку).

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є обґрунтування теоретико-методологічних засад ефективного публічного управління захистом національних цінностей в Україні в умовах воєнних дій в Україні задля перспективного урядування майбутнього.

Виклад основного матеріалу дослідження. Незважаючи на те, що у Законі України «Про національну безпеку України», відсутнє поняття «національні цінності», натомість закріплено поняття «національні інтереси – це життєво важливі матеріальні, інтелектуальні і духовні цінності Українського народу як носія суверенітету і єдиного джерела влади в Україні, визначальні потреби суспільства і держави» [11], ця тема є актуальною в науковому та прикладному аспектах.

Поняття «цінності українського народу» є більш вузьким, хоча й різноплановим, тож вітчизняні науковці віддають переваги дослідженням саме національних інтересів, які є невіддільними від сформованої системи національних (стратегічних) цілей; розробляють класифікації національних інтересів, ранжування, методологічні засади формування Стратегії національної безпеки України [10]. Це дає підстави нам констатувати про доцільність розробки системного уявлення про національні цінності в сфері публічного управління в Україні, особливо в умовах війни за нашу суверенність та незалежність.

Одними з перших намагалися розв'язати означене питання В. Вагапов, О. Гончаренко, Е. Лисицин, Г. Ситник, розуміючи, що національні цінності є принципово важливими, відносно незмінними та своєрідними інваріантами соціокультурного розвитку людини,

суспільства, держави, запропонували вивести їх із аналізу основних положень Конституції України [9].

На підставі аналізу дослідження вітчизняних науковців питання національних цінностей, автором розділу окреслено наступну структуру: цінності особистості, цінності суспільства та цінності держави [8-9] (табл. 1).

У табл. 1 представлено експертне опитування слухачів, які навчалися за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування» в Національній академії державного управління при Президентові України (2016-2018), результати якого свідчать, що перші місця в рейтингу посідають такі види цінностей.

Таблиця 1

Результати анкетування щодо системи національних цінностей держави, суспільства та особистості до 24 лютого 2022 року

Цінності особистості	Цінності суспільства	Цінності держави
Моральні цінності Індивідуалізм Права та свободи людини Патріотизм Безпека особистості Право приватної власності	Добробут Соціальна справедливність Міжетнічна та міжконфесійна злагода Ліберально-демократичні традиції Матеріальні та духовні надбання	Природні ресурси Конституційний лад Система міжнародних зв'язків Державний суверенітет Територіальна цілісність Безпека держави

Джерело: (розроблено авторами)

Серед основних державних національних цінностей – природні ресурси, конституційний лад, система міжнародних зв'язків;

Серед основних громадянських цінностей – добробут соціальна справедливність, міжетнічна та міжконфесійна злагода.

Серед особистих цінностей – моральні цінності, індивідуалізм права та свободи людини.

Таким чином, безпека держави, суспільства та особистості не є лідерами в рейтингу основних цінностей держави, суспільства, особистості, незважаючи на анексію Криму та воєнні дії на Сході України, які тривали понад 3-4-ри роки.

Результати контрольного опитування студентів Київського національного університету імені Тараса Григоровича Шевченка (Навчально-науковий інститут публічного управління та державної служби) після повномасштабного нападу країни-агресора Росії в Україну 24 лютого 2022 року (студенти спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування», 2021 року вступу), який став правонаступником НАДУ при Президентові України, свідчить про зміну національних цінностей в респондентів (табл. 2).

Таблиця 2

**Результати анкетування щодо системи
національних цінностей держави, суспільства
та особистості в умовах воєнного стану в Україні
(після 24 лютого 2022 р.)**

Цінності особистості	Цінності суспільства	Цінності держави
<i>Патріотизм</i> <i>Героїзм</i> <i>Цілеспрямованість</i> <i>Безпека особистості</i> <i>Моральні цінності</i> <i>Працьовитість</i> <i>Організованість</i> <i>Правдомовність</i> <i>Принциповість</i>	<i>Консолідація суспільства</i> <i>Єдність в обороні держави</i> <i>Пошана до захисників Батьківщини</i> <i>Політично-суспільна стабільність</i> <i>Здоров'я нації</i> <i>Демократичні традиції</i> <i>Соціальна справедливість</i> <i>Матеріальні та духовні надбання</i> <i>Добробут</i>	<i>Безпека держави</i> <i>Державний суверенітет</i> <i>Територіальна цілісність</i> <i>Матеріальні та культурні надбання</i> <i>Система міжнародних зв'язків</i> <i>Конституційний лад</i> <i>Природні ресурси</i>

Джерело: (розроблено авторами)

Як бачимо з табл. 2, в умовах повномасштабної війни, ведення тяжких боїв нашими захисниками з ворогом, активізації громадськості в обороні України, змінилися й пріоритети національних цінностей. Зокрема, на думку респондентів, найбільш значущими національними цінностями є:

Серед державних національних цінностей – безпека та оборона держави, державний суверенітет, територіальна цілісність, матеріальні та культурні надбання, система міжнародних зв'язків, конституційний лад, природні ресурси.

Серед основних громадянських цінностей – консолідація суспільства, єдність в обороні держави, здоров'я нації, пошана до захисників вітчизни, суспільно-політична стабільність; права суспільства та людини на життя, рівність громадян перед законом, власна гідність, свобода слова.

Серед цінностей особистого життя – патріотизм, героїзм, цілеспрямованість, безпека особистості, моральні цінності, працьовитість, організованість; правдомовність, принциповість; внутрішня свобода, самоповага; мужність, рішучість, впевненість у собі, витривалість; самостійність (в мисленні, діяльності тощо); творча активність (розвинена уява, спостережливість тощо); підприємливість, старанність, ініціативність.

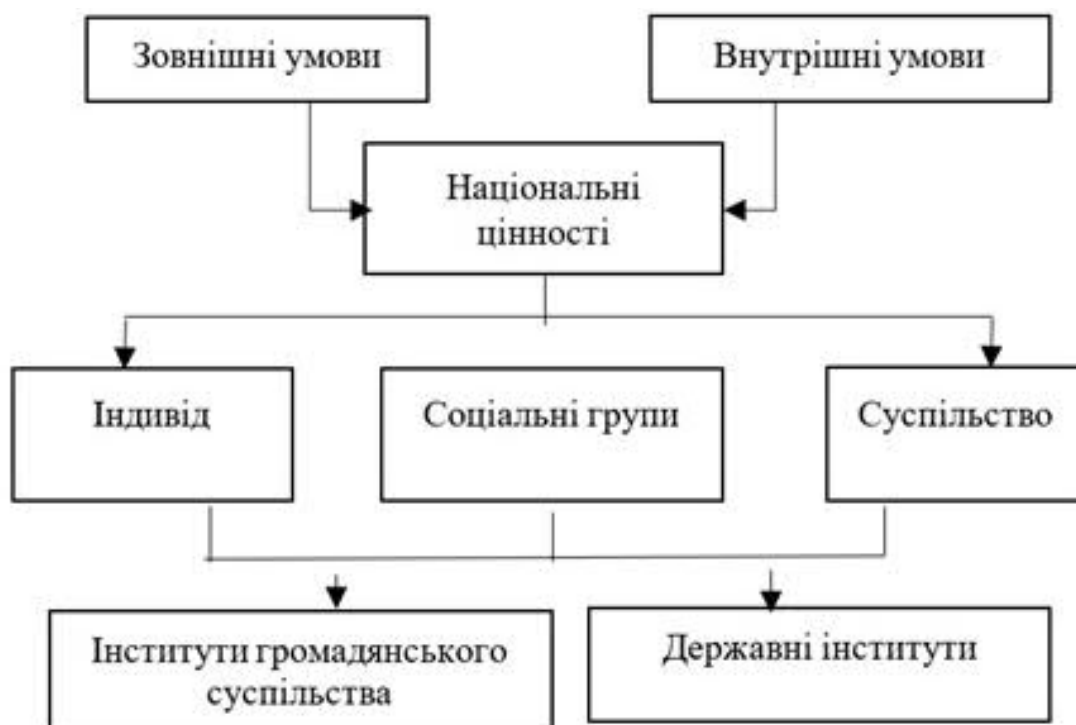
Таким чином, анкетування понад 100 респондентів засвідчило позитивну динаміку зміни видів національних цінностей в українців протягом останнього десятиріччя, яке здійснюється занадто дорогою ціною для особистості, суспільства та держави – воєнною агресією росії на Україну.

Зовнішні чинники в глобалізаційних вимірах впливають на формування та власних цінностей особистості, а згодом інтересів, завдань і мети як на рівні інститутів громадянського суспільства, так і на рівні державних органів влади. Вони представлені за допомогою рисунка (рис. 1).

Відповідно до рис.1, національні цінності є основними засадами існування людини, суспільства та держави. Вони лежать в основі формування взаємозв'язку між державними інститутами та інститутами громадянського суспільства. За таких умов українські націо-

нальні цінності мають органічно вписуватися в систему моральних координат. Адже для формування особистості громадянина однаково важливі усі цінності, що гармонійно інтегрують особистість не лише в суспільство нашої країни, але й у світове співтовариство. Однак тільки національні цінності є передумовою стабільного миру в самій державі та між державами взагалі.

Рис. 1. Зовнішні та внутрішні чинники структури національних цінностей

Джерело: (розроблено авторами)

Це підтверджено дослідженнями Інституту соціології НАН України та Національного інституту стратегічних досліджень [10], які проводилися в довоєнний період (2016-2019 рр.). Громадяни виділили п'ять ціннісних синдромів.

Перший охоплює здоров'я (4,74 бала за 5-бальною шкалою), сім'я (4,72), діти (4,67) та добробут (4,67).

До другого ціннісного синдрому належить створення в суспільстві різних можливостей для всіх, сприятливий морально-психологічний клімат у суспільстві та соціальна рівність (середній бал – 4,06).

Третій ціннісний синдром містить національно-культурне відродження та участь у релігійному житті (середній бал – 3,47).

Четвертий охоплює самореалізаційні цінності: цікава робота, суспільне визнання, підвищення освітнього рівня, розширення культурного бачення (середній бал – 3,70).

До п'ятого ціннісного синдрому належать політико-громадянські цінності: державна незалежність країни, демократичний розвиток країни, участь у діяльності політичних партій і громадських організацій тощо (середній бал – 3,51).

Вище було зазначено, що широкомасштабне воєнне вторгнення країни-агресора росії на територію Української держави внесли певні зміни в ранжування ціннісних синдромів українців: на перше місце з п'ятого перемістилися політико-громадянські цінності з певними відмінностями – державна незалежність країни, демократичний розвиток країни, участь складі захисників Збройних Сил України, Національної Гвардії України чи Територіальній обороні, волонтерство тощо

Внаслідок системного аналізу поданих у науковій літературі класифікацій, для українців базовими національними цінностями є соборність, соціальна справедливість, патріотизм, терпимість, духовність, гостинність, повага до родини, «кордоцентризм» та низка інших, що складають основу нашої української ментальності.

Вищеозначене відмічають дослідники [9] : «Духовність, віра в соціальну справедливість, соборність, сумлінна праця, збереження суспільної злагоди заради доброго життя і терпеливе сприйняття влади стали найбільш характерними рисами української ментальності, які в певному сенсі визначають суть її «консервативних глибин». На їх думку, ключовими національними цінностями України у новому столітті можуть бути духовність, справедливість та соціальна солідарність [9].

Національними цінностями сучасного українського суспільства, на думку Ю. Сурміна, є: духовність, сімейні цінності, свобода, мир і злагода, національно-культурні цінності, патріотизм [14, с. 152-153].

На думку вчених, національні цінності визначаються, насамперед, як фундаментальні морально-етичні уявлення і

норми, які концентровано виражають своєрідність, самобутність, особливості характеру, звичаї, традиції, спосіб життя, найбільш важливі потреби народу, що є стрижнем його духовного життя, синтезом кращих рис і якостей [10; 15; 16; 17].

Таким чином, аналіз наукових розробок дає можливість констатувати, що до поняття «національні цінності» відноситься, як і «національні інтереси», так і «національні цілі», що визначають їх зміст, характер, конфігурацію та спрямованість.

Однак складові частини цієї тріади за усієї їх важливістю та безумовного взаємозв'язку, не є рівнозначними. На першому місці в цій ієрархії, стоять національні цінності, які є найменш рухомим і найбільш стабільним елементом системи, що формується у ході історичного процесу, розвитку матеріальної та духовної культури суспільства, відповідає геополітичному спрямуванню країни [15; 16].

Тоді як національні інтереси – це елемент порівняно динамічний, що формується на базі національних цінностей під впливом довгострокових тенденцій суспільного розвитку.

Національні цілі – найбільш рухомий елемент, який визначається національними інтересами з урахуванням внутрішньої та міжнародної обстановки [9 ; 10; 17; 18].

Таким чином національні цінності визначають ціннісні орієнтації суспільства, політичні, культурологічні та філософсько-світоглядні уявлення та переконання, моральні та етичні принципи поведінки кожного члена суспільства. Ціннісні орієнтації кожного індивіда присутні як на рівні свідомості, так і підсвідомості. Тому в будь-якому суспільстві вони мають бути об'єктом виховання і цілеспрямованого впливу з боку суспільства та держави.

Виходячи із зазначеного, можна стверджувати, що публічне управління національними цінностями сприяють реалізації великого кола функцій [17; 18] у всіх сферах життєдіяльності суспільства.

За своїми функціями публічне управління національними цінностями носить не лише прогностичний, націлений в майбутнє напрям діяльності, а також впливає на культурні традиції, звичаї, усталені норми, завдяки чому забезпечується зв'язок з минулим,

що має особливе значення у вихованні патріотичних почуттів, успадкуванні родинних обов'язків у їх моральному значенні. Ціннісні уявлення регулюють соціальну поведінку людей і стосовно сучасних реалій, «спрямовують» її.

Аналізуючи дослідження зарубіжних вчених з питань захисту національних цінностей, виокремимо праці С. Латама [18], який у своїх роботах зазначає, що термін «національні цінності», спираючись на суб'єктивні погляди людей, є значимими або важливим. У державному управлінні цінності представляють погляди щодо інтересів, які соціальні інститути мають просувати та захищати, і принципів, які вони зобов'язані втілювати.

Вітчизняні дослідники при здійсненні ціннісної ідентифікації сучасної України простежили глибинне співіснування в ній рис «європейськості» і «євразійськості» та дослідив проблематику «Схід – Захід» в українському контексті. Вони зазначили, що поєднати східні та західні цінності та уніфікувати світ не зможе навіть інформаційна і технологічна революції. На його думку, західні цінності – права людини, свобода особистості, демократія, політичний плюралізм; східні цінності – колективізм, сім'я, схильність до згоди, повага до авторитарного управління тощо. І насаджувати народам Сходу і Заходу різні цінності, не враховуючи їх національних особливостей, – фактично означає виявляти неповагу до цих народів, які нібито не сприймають світових прогресивних цінностей [20, с. 68].

У такому контексті повномасштабна війна, розв'язана РФ в Україні 24 лютого 2022 року та на сході нашої країни в 2014 році – це збройне протистояння, в якому українці намагаються відстояти європейські цінності – демократію, свободу, право вибору – на противагу азійсько-російським цінностям – патерналізму, етатизму, деспотизму тощо.

Нав'язування Росією ідей «руського міра», її власних цінностей щодо «денаціоналізації», є агресивним і небезпечним явищем, що й призвело від виникнення Придністров'я, Абхазії, анексованого Криму, війни та зростання сепаратизму на сході України, до зруйнованих сотні міст і сіл України, серед яких – Бородянка, Ірпінь, Гостомель, Маріуполь, Лисичанськ, Харков, Чернігів та ін.

Для подальшої розбудови України як суверенної держави, зміцнення її суверенітету, збереження територіальної цілісності, для формування та розвитку духовності народу України однією з основних функцій публічного управління має стати захист саме національних цінностей, а вже потім національних інтересів. Послаблення цієї функції, подальша деградація можуть призвести до втрати національної ідентичності, оскільки національні цінності лежать в основі політичних, культурологічних та світоглядних уявлень, моральних та етичних переконань кожного громадянина держави.

За результатами аналізу наукової літератури, нами виокремлено основні принципи публічного управління захистом національних цінностей, зокрема:

- пріоритетність національних цінностей України;
- спрямованість на захист прав і свобод громадян України у сфері національної безпеки;
- верховенство права;
- дотримання балансу інтересів людини, суспільства, держави;
- пріоритетність ненасильницьких методів у розв'язанні внутрішніх та зовнішніх проблем захисту національних цінностей;
- об'єктивність і вірогідність оцінок наявної ситуації та прогнозів щодо розвитку країни у сфері захисту національних цінностей;
- вчасне реагування механізмів захисту національних цінностей на реальні та потенційні загрози;
- цілісність та збалансованість інструментів захисту національних цінностей держави, їх інтегрованість у внутрішньо- та зовнішньополітичну безпеку;
- прозорість розподілу повноважень та захисту національних цінностей;
- професіоналізм, відкритість та прозорість діяльності органів державного влади у процесі реалізації захисту національних цінностей людини, суспільства, держави;
- активізація співпраці органів влади з інститутами громадянського суспільства у сфері захисту національних цінностей.

Аналізуючи зазначені принципи публічного управління захистом національних цінностей, зроблено спробу систематизувати їх за ознаками спрямованості на людину, суспільство та державу (табл. 3).

Таблиця 3

**Спрямованість основних принципів публічного управління
на забезпечення захисту національних цінностей**

Спрямованість:		
людина	суспільство	держава
<ul style="list-style-type: none"> – захист її прав і свобод; – пріоритетність застосування ненасильницьких методів у вирішенні внутрішніх та зовнішніх проблем; – розвиток професіоналізму	<ul style="list-style-type: none"> – захист політичних, соціально-економічних, правових, освітньо-культурних, етичних та інших норм, виражених у верховенстві права, прозорості та відкритості розподілу повноважень між громадянським суспільством та державою, реалізації демократичних засад у державному управлінні	<ul style="list-style-type: none"> – захист національно-політичної ідентичності; захищеність від внутрішніх загроз та зовнішнього втручання; пріоритетність національних цінностей у діяльності держави та громадянського суспільства; дотримання балансу інтересів особи, суспільства, держави; об'єктивність і вірогідність оцінок наявної ситуації та прогнозів щодо розвитку країни у сфері безпеки; вчасне реагування механізмів захисту національних цінностей на реальні та потенційні загрози; цілісність та збалансованість інструментів захисту національних цінностей держави, їх інтегрованість у внутрішньо- та зовнішньополітичну систему безпеки

Джерело: (розроблено авторами)

Як бачимо з табл. 3, основна спрямованість принципів публічного управління захистом національних цінностей на індивідуальному рівні зосереджена на захисті прав і свобод особистості, пріоритетності застосування ненасильницьких методів у вирішенні внутрішніх та зовнішніх проблем, розвитку професіоналізму. Ці принципи є характерними для реалізації людиноцентристського підходу в соціальному управлінні, дослідженням якого присвятили свої наукові праці І. Вишенський, С. Яворський, К. Сакович, Г. Скворода, І. Копинський, П. Могила, М. Костомаров, П. Юркевич та ін., а також сучасні дослідники С. Здіорук, О. Литвиненко, А. Качинський, В. Кремінь, С. Кісельов, М. Розумний, Б. Парахонський, В. Пироженко, Г. Ситник, М. Степико, М. Ожеван, Ю. Опалько та ін.

Пріоритетними принципами публічного управління захистом національних цінностей суспільства є: захист політичних, соціально-економічних, правових, освітньо-культурних, етичних та інших норм, виражених у верховенстві права, прозорості та відкритості розподілу повноважень між громадянським суспільством та державою, реалізації демократичних засад в публічному управлінні та адмініструванні, зокрема партисипативної демократії, яка ґрунтується на системі теоретичних концептів; досягненні загальнонаціонального консенсусу; участі в реалізації соціогуманітарних програм та розвитку ринкової економіки; громадському контролю за збереженням та популяризацією історико-культурної спадщини українського народу. Саме ці принципи забезпечують застосування суспільноцентристського підходу у дослідженні проблеми державного управління захистом національних цінностей, які з різних аспектів досліджували В. Крутов, О. Корнієвський, В. Кулик, О. Гончаренко, Р. Джангужин, Е. Лисицин, Г. Новицький, Г. Палій.

Основну спрямованість принципів публічного управління захистом національних цінностей держави складають: захист національно-політичної ідентичності; захищеність від внутрішніх загроз та зовнішнього втручання; пріоритетність національних цінностей у діяльності держави та громадянського суспільства; дотримання балансу інтересів особи, суспільства, держави;

об'єктивність і вірогідність оцінок наявної ситуації та прогнозів щодо розвитку країни у сфері безпеки; вчасне реагування механізмів захисту національних цінностей на реальні та потенційні загрози; цілісність та збалансованість інструментів захисту національних цінностей держави, їх інтегрованість у внутрішньо- та зовнішньополітичну систему безпеки. Зазначені проблеми здебільшого розглядаються на засадах державоцентричного підходу, які окреслили у своїх наукових розвідках О. Белов, В. Гончаренко, В. Горбулін, С. Гордієнко, О. Дзоз, А. Качинський, В. Кремень, М. Косолапов, Є. Кравець, Г. Мурашина, Г. Новицький, В. Пилипчук, С. Пирожков, С. Селіванов, М. Сунгуровський, М. Потебенько, А. Опальов та ін.

Такі вчені як Ю. Вассіян, В. Винниченко, М. Грушевський, Д. Донцов, А. Крижанівський, Ю. Липа, І. Лисяк-Рудницький, В. Липинський, М. Міхновський досліджували національні цінності на засадах націоцентричного підходу.

Націоцентричний підхід в сучасних умовах державотворення України має втілюватися у побудові національної ідентичності, яка органічно і гармонійно поєднує етнічні та регіональні ідентичності, тобто формування «територіальної нації» В. Липинського – «з несвідомої етнографічної маси свідомої та зорганізованої державної нації» [19, с. 167]. «Нація, – писав В. Липинський, – це реалізація хотіння до буття нацією. Коли нема хотіння, виявленого у формі ідеї, – нема нації. З цієї свідомості і цього хотіння родиться патріотизм: любов до своєї землі, до своєї Батьківщини і до всіх, без виїмку, її мешканців. Патріотизм – свідомість своєї території, а не сама територія – лежить в основі буття і могутності держав» [19, с. 387].

В. Липинський визначав націю як сукупність людей, об'єднаних «територіальним патріотизмом». Як відомо, сьогодні саме територіальний підхід лежить в основі сучасного концепту громадянської нації – спільноти громадян певної країни, які незалежно від етнічного походження визнають цю країну своєю, мають рівні соціальні й політичні права і спільне бачення її минулого й майбутнього [19, с. 76].

Правильний вибір підходів, методів і шляхів публічного управління захистом національних цінностей є визначальною складовою безпеки України. Їх комплексний характер, рівень непередбачуваності і сила впливу на параметри системи безпеки у зв'язку з посиленням процесів глобалізації вимагає вибору заходів, адекватних рівню реальних і потенційних загроз національним цінностям.

Здійснений у роботі аналіз принципів публічного управління захистом національних цінностей на державному, суспільному та індивідуальному рівнях спонукає більш детально розглянути проблеми її безпеки України в контексті суспільного розвитку, в умовах поглиблення економічних і політичних суперечностей, зростання взаємозалежності етносів, націй, держав. Тож з новими викликами до публічного управління захистом національних цінностей як визначальної складової безпеки останнім часом зазнали змін пріоритети суб'єктного складу цього поняття. Якщо наприкінці 70-х років ХХ ст. з-поміж об'єктів національної безпеки (держава, суспільство, особа) домігантою слугувала держава як головний суб'єкт політичних відносин, то на зламі тисячоліть ситуація істотно змінилась, що пов'язано передусім зі змінами політичної системи світу. Об'єктивна потреба в розв'язанні планетарних проблем розширила сферу політики, що орієнтується на цінності особистості. У зазначеній тріаді понять поступово пріоритетного значення набувала особа / людина. Так, наприклад, не випадково ще у 1994 році у Доповіді про людський розвиток ООН було представлено нову концепцію безпеки людини, де порушено як національні, так і глобальні проблеми безпеки людини, зокрема запроваджено поняття «людська безпека» як образ досконалого світу, мету, якої можна досягнути шляхом співробітництва держав і народів. Міжнародна ситуація ХХІ ст. підтверджує значущість проблематики безпеки людей, розвитку особи, трудової, продовольчої, екологічної безпеки, захисту людей від урядів. Сутність національної безпеки (захищеність життєво важливих цінностей особи, суспільства та держави від внутрішніх і зовнішніх загроз) полягає в комплексному й рівноцінному поєднанні її об'єктів (складових), функціонуванні

цивілізованих гарантій і механізмів їх надійного захисту [21, с. 18].

Зміни, що відбулися в міжнародній системі на межі третього тисячоліття, актуалізували проблему становлення та формування нової системи міжнародної безпеки. Об'єктами сучасних наукових досліджень постають міжнародно-правові аспекти становлення й розвитку нової європейської системи безпеки як у загальнотеоретичному контексті, так і з позиції окремих аспектів зазначеної тематики. Зокрема, обґрунтовано низку нових концептуальних у науковому плані та важливих для практики понять і положень: розкрито характер зв'язку між безпекою та розвитком; сформульовано висновок про те, що основою всеосяжної системи міжнародної безпеки в умовах перманентних змін світопорядку постає колективна безпека; сформульовано висновок про те, що головною загрозою для сучасного міжнародного порядку є регіональні конфлікти, які переходять в глобальні виміри [21 с. 7–10].

Згідно із законодавством України громадяни держави мають право на захист свого життя й здоров'я від наслідків аварій, пожеж, стихійних лих, а відповідно можуть вимагати від Уряду України, інших органів державної виконавчої влади, адміністрацій підприємств, установ й організацій незалежно від форм власності й господарювання гарантій щодо забезпечення його реалізації. Держава, як гарант цього права, здійснює захист населення від небезпечних наслідків аварій і катастроф техногенного, екологічного, природного й військового характеру. Тому в контексті цього питання варто розглядати зміст поняття «захист національних цінностей» як стан захищеності державної влади, суверенітету, державної цілісності, обороноздатності, спокою людей, громадської злагоди, довілля, національної та релігійної рівності.

Особливо небезпечним для Української держави сьогодні є воєнні дії в Україні, які були штучно організовані ще навесні 2014 р. в окремих районах Донецької та Луганської областей під гаслами руху за федералізацію та убезпечення російськомовних громадян РФ. Насилля в цих районах Донецької та Луганської областей здійснювалося озброєними бойовиками так званих

фейкових республік «ДНР» і «ЛНР» за військової підтримки РФ, яка 22 лютого 2022 року оголосила своє рішення щодо їх прийняття до складу своєї держави, здійснивши опісля, 24 лютого 2022 року віроломний повномасштабний воєнний напад на нашу державу.

Шоком як для України, так і всього світу, стало повідомлення про проведення країною-агресором – РФ так званої «спеціальної операції», що призвело до тимчасової окупації частин Житомирської, Київської, Сумської, Харківської областей (до 01 квітня 2022 року), а також Луганської, Донецької, Запорізької, Миколаївської та Херсонської областей.

Публічне управління забезпечення захисту національних цінностей у сфері національної безпеки лежить в основі зовнішньої політики держави: разом із захистом національних інтересів держава покликана захищати ідеологічні та територіальні цілі країни; зовнішня політика спрямована на захист державою своїх цінностей у зовнішньому середовищі.

Отже, аналіз робіт видатних учених світу свідчить, що публічне управління захистом національних цінностей нерозривно пов'язане із захистом національних інтересів, адже втрата національних цінностей ставить питання про існування держави взагалі. Тому першочерговий національний інтерес держави – це захист національних цінностей.

Висновки. Доходимо до висновку, що для досягнення мети і завдань дослідження в статі було використано комплекс загальнонаукових і специфічних методів, принципів та підходів, властивих історії та теорії державного управління, а також суміжних з нею галузей науки.

Водночас, очевидно, що обґрунтування теоретико-методологічних особливостей публічного управління захистом національних цінностей, основних тенденцій розвитку та актуальних напрямів вдосконалення на основі сучасних положень публічного управління, дозволяє значною мірою просунути у напрямі розвитку методологічних підходів щодо вдосконалення публічного управління захистом національних цінностей.

Враховуючи сучасну роль держави у розвитку гуманітарної сфери, необхідність підвищення ефективності використання її наявних можливостей щодо захисту національних цінностей, належного обґрунтування концептуальних засад та напрямів вдосконалення публічного управління в цій сфері діяльності визначається нами як предмет дослідження.

Необхідність аналізу широкого кола проблематики на всіх рівнях (індивідуальному, суспільному, національному, державному, міжнародному) свідчить про доцільність використання людиноцентричного, суспільноцентричного, націоцентричного та державоцентричного підходів з урахуванням усієї низки сучасних процесів, серед яких: зростання ролі ціннісних факторів, посилення взаємопов'язаності структур захисту національних цінностей; формування нових параметрів і характеристик суб'єктів публічного управління захистом та поява сучасних інтегрованих методів, принципів забезпечення захисту національних цінностей у гуманітарній сфері на різних рівнях. Вони спрямовані на гармонізацію моральних, гуманітарних, соціальних, економічних, політичних, правових взаємовідносин у певній спільноті.

В статті розкрито сутність публічного управління щодо організації захисту національних цінностей, зміст та структуру національних цінностей як базових елементів стабільності держави, суспільно-політичної зрілості та консолідації нації. Структура національних цінностей включає: особистісну (миролюбність, толерантність, працьовитість, повага, індивідуалізм, патріотизм, віра, любов), суспільну (справедливість, злагода, традиції, надбання), державну (добробут, права, свобода) складові.

Визначено, що в теорії публічного управління функціонують різні класифікації цінностей: за об'єктом засвоєння – матеріальні, морально-духовні; за метою засвоєння – егоїстичні, альтруїстичні; за рівнем узагальненості – конкретні, абстрактні; за способом вияву – ситуативні, стійкі; за роллю в діяльності людини – термінальні, інструментальні; за змістом діяльності – пізнавальні, предметно-перетворювальні (творчі, естетичні, наукові, релігійні

та ін.); за приналежністю – особистісні (індивідуальні), колективні, суспільні, загальнонародні (національні), загальнолюдські.

З'ясовано, що державна політика щодо захисту національних цінностей може розглядатися в публічному управлінні в декількох аспектах: по-перше, управління захистом національних цінностей як об'єктом з боку держави; по-друге, враховуючи публічне управління, яке здійснюється всередині системи, при якому об'єктами захисту національних цінностей є співробітники, служби, підрозділи, органи, а також керівники та керівні апарати, які діють на відповідних рівнях, становлять у своїй сукупності управляючу підсистему всієї системи органів у цілому і кожного з них окремо; по третє – публічне управління захистом національних цінностей є об'єктом з боку громадянського суспільства – громадських та неурядових організацій.

В подальшому перспективними напрямками наукових розробок з даної тематики можуть бути питання дослідження механізмів публічного управління захистом національних цінностей України.

Стаття надійшла до редакції: 03.03.22

PUBLIC ADMINISTRATION OF THE PROTECTION OF NATIONAL VALUES IN THE CONDITIONS OF MILITARY ACTIONS IN UKRAINE: THEORETICAL AND METHODOLOGICAL APPROACH

Liliia Honiukova, Professor, Doctor of Science in Public Administration, Professor of the Department of Public Policy of the Educational and Scientific Institute of Public Administration and Civil Service of the Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ukraine.

Nataliia Larina, Associate Professor of Public Policy, Educational and Scientific Institute of Public Administration and Civil Service of Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ukraine.

nance on the issue of strengthening sovereignty and preserving the territorial integrity of Ukraine.

Key words: *public administration, sovereignty, integrity, universality, social justice, patriotism, tolerance, spirituality.*

Received: 03.03.22

References

1. Boryshevskiy, M. Y. (1988). Natsionalni tsinnosti u strukturi hromadianskoi svidomosti ta samosvidomosti osobystosti [National values in the structure of civic awareness and identity]. Tsinnisni oriientsatsii u hromadianskomu stanovlenni osobystosti: nauk.-metod. zb. – Value orientations in the civic development of an individual: science and method. Collection. Drohobych: Vidrodzhennia. (pp. 11–14) [in Ukrainian].
2. Vyshnevskiy, O. (2010). Ukrainskiy vykhovnyi ideal i natsionalnyi kharakter (vytoky, deformatsii, i suchasni vyklyky: navch. posib. [The Ukrainian educational ideal and national character (origins, deformations and current challenges): tutorial]. Drohobych. Vydavets Sviatoslav Surma [in Ukrainian].
3. Petrovskiy, P.M. (2015). Metodolohiia naukovoho doslidzhennia v haluzi derzhavnoho upravlinnia: navch. posib. [The social institution of ownership and the Ukrainian state-building process: tutorial]. Lviv: LRIDU NADU [in Ukrainian].
4. Sytnyk, H. P. (2004). Natsionalni tsinnosti yak osnova prohresyvnoho rozvytku osobystosti, suspilstva i derzhavy [National values as the basis of progressive development of the individual, society and the state]. Visnyk NADU – Bulletin of NADU, 2. (pp. 369–374) [in Ukrainian].
5. Sytnyk, H. P. & Larin, S. V. (2017). Problemni pytannia formuvannia ta zakhystu natsionalnykh tsinnostei Ukrainy: teoretychnyi aspekt [Problems of establishing and protecting Ukraine's national values: a theoretical perspective]. Pravo ta derzhavne upravlinnia: zb. nauk. prats. – Law and public administration: coll. of science works, Vol. 3 (28). (pp. 21–27). Zaporizhzhia: KPU [in Ukrainian].
6. Surmin, Yu. P., Bakumenko, V. D. & Mykhnenko A. M. (2010). Entsyklopedychnyi slovnyk z derzhavnoho upravlinnia [Encyclopaedic Dictionary of Public Administration]. Kovbasiuk, Yu. V., Troshchynskii, V. P. & Surmin, Yu. P. (Ed.). Kyiv: NADU [in Ukrainian].

7. Pro rishennia Rady natsionalnoi bezpeky i oborony Ukrainy: Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 25 bereznia 2021 roku «Pro Stratehiiu voiennoi bezpeky Ukrainy» [Decree of the President On Ukraine's Military Security Strategy from March 25 2021, №21/2021]. Retrieved from <https://www.president.gov.ua/news/prezident-zatverdiv-strategiyu-voennoyi-bezpeki-ukrayini-67361> [in Ukrainian].

8. Horbulin, V. P. & Kachynckii, A. B. (2005). Stratehiia natsionalnoi bezpeky Ukrainy v aksiolohichnomu vymiri: vid “cucpilctva ryzyku” do hromadianckoho cucpilctva [Ukraine's national security strategy in the axiological dimension: from “risk society” to civil society]. *Stratehichna panorama – Strategic panorama*, 2. (pp. 13–27) [in Ukrainian].

9. Honcharenko, O. M., Lycytsyn, E. M. & Vahapov, V. B. (2002). Poniattia natsionalnoi bezpeky v konteksti natsionalnykh interesiv Ukrainy [The concept of national security in the context of Ukraine's national interests]. *Nauka i oborona – Science and defense*, 1. (pp. 18–24). [in Ukrainian].

10. Dyrektor NISS Rostyslav Pavlenko proviv publichnu lektsiiu dlia zhurnalistiv u diskusiiinomu media-maidanchyku “Nash Format” [Director of NISS, Rostyslav Pavlenko, held a public lecture for journalists at the “Nash Format”]. *Natsionalnyi instytut stratehichnykh doslidzhen – National Institute for Strategic Studies*. (2018, November 13). Retrieved from <http://www.niss.gov.ua/articles/3183/> [in Ukrainian].

11. Zakon Ukrainy «Pro natsionalnu bezpeku Ukrainy vid 21.06.2018 roku № 2469-VIII» [Law of Ukraine on the National Security of Ukraine from June 21 2018, № 2469-VIII].(2018, June 21). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text> [in Ukrainian].

12. Pro rishennia Rady natsionalnoi bezpeky i oborony Ukrainy vid 14 veresnia 2020 roku: Ukaz Prezydenta Ukrainy “Pro Stratehiiu natsionalnoi bezpeky Ukrainy” vid 14 veresnia 2020 № 392/2020 [Decision of the National Security and Defense Council of Ukraine from September 14, 2020: Decree of the President On Ukraine's National Security Strategy from September 14 2020, №392/2020] (2020, September 14). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020#Text> [in Ukrainian].

13. Pro rishennia Rady natsionalnoi bezpeky i oborony Ukrainy vid 25 bereznia 2021 roku «Pro staratehiiu voiennoi bezpeky Ukrainy» Ukaz Prezydenta vid 25 travnia 2021 roku № 121/2021 [Decision of the National Security and Defense Council of Ukraine from March 25 2021: Decree of the President On Ukraine's Military Security Strategy from May 25 2021, №121/2021] №121/2021 (2021, May 25). Retrieved from <https://www.president.gov.ua/documents/1212021-37661> [in Ukrainian].

14. Surmin, Yu. (2003). Tsinnisni protsesy postradianskoho suspilstva: metodolohichni aspekt [Value processes of post-Soviet society: methodological aspect]. zb. nauk. prats – Scientific proceedings. Vol. 1. (pp. 87–98). Kyiv: NADU [in Ukrainian].

15. Larin, S. V. (2016). Kontseptualni pidkhody doslidzhennia formuvania ta zakhystu natsionalnykh tsinnosti u sferi natsionalnoi bezpeky Ukrainy [Conceptual approaches to the study of the formation and protection of national values in the sphere of national security of Ukraine]. *Derzhavne budivnytstvo – State construction*. KharRI NADU (electronic journal), 1. Retrieved from <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/db/2016-1/doc/1/09.pdf> [in Ukrainian].

16. Larin, S. V. (2015). Teoretychni aspekty doslidzhennia katehorii “natsionalna tsinnist” yak skladovoi systemy zabezpechennia natsionalnoi bezpeky [Theoretical aspects of the study of the category “national value” as a component of the national security system] *Aktualni problemy derzhavnoho upravlinnia: Scientific proceedings of ORIDU. – Actual problems of state administration: coll. of science works ORIDU*. Izha M.M. (Eds.). Vol. 4(64). Odesa: ORIDU NADU. (pp. 26–31) [in Ukrainian]

17. Lebid, I. V. (2000). Natsionalni tsinnosti i suchasna filosofia osvity [National values and modern philosophy of education]. *Filosofia osvity XXI stolittia: problemy i perspektyvy: metodol. seminar – Philosophy of education of the 21st century: problems and prospects: methodology. seminar (Ukraine, Kyiv, November 22, 2000)*. : Zb. nauk. pr. Andrushchenko, V. (Eds.). Kyiv: Znannia. Vol. 3. (pp. 184–188) [in Ukrainian].

18. Latham Stephen, R. (2002). National values, institutions, and health policies: what do they imply for [Canadian] Medicare reform? *Canadian-American Public Policy*. November 1, 2002. Retrieved from: https://qspace.library.queensu.ca/bitstream/handle/1974/6884/discussion_paper_5_e.pdf?sequence=36&isAllowed=y [in Ukrainian].

19. Lypynkyi V. (1995) Lysty do brativ-khliborobiv. Pro ideiu i orhanyzatsiiu ukrainckoho monarkhizmu [Letters to the bread-making brothers. About the idea and organization of Ukrainian monarchism]. Pelenkyi Ya. (Eds). Kyiv: Kyiv-Filadelfia. [in Ukrainian].

20. Falk, R. (2004). Toward the revival of principled politics in America. *American Tikkun*. Retrieved from: <http://www.tikkunamerica.org/> (accessed 07 July 2022) [in English].

21. Baev, P. (2001). The Russian Armed Forces: Failed Reform Attempts and Creeping Regionalization. *The Journal of Communist Studies and Transition Politics*. Vol. 17, 1. (pp. 23–43) [in English].

Відомості про автора / Information about the Author

Гонюкова Лілія Василівна: Навчально-науковий інститут публічного управління та державної служби, Київський національний університет імені Тараса Шевченка: вул. Академіка Ромоданова, 12/2, м. Київ, 03057, Україна.

Liliia Honiukova: Educational and Scientific, Institute of Public Administration and Civil Service of the Taras Shevchenko National University of Kyiv, vul. Akademika Romodanova, 12/2, Kyiv, 03057, Ukraine.

ORCID. ORG/0000-0002-9474-5780

E-mail: honiukoval@gmail.com

Ларіна Наталія Борисівна: Навчально-науковий інститут публічного управління та державної служби, Київський національний університет імені Тараса Шевченка: вул. Академіка Ромоданова, 12/2, м. Київ, 03057, Україна.

Nataliia Larina: Educational and Scientific Institute of Public Administration and Civil Service of Taras Shevchenko National University of Kyiv, vul. Akademika Romodanova, 12/2, Kyiv, 03057, Ukraine.

ORCID. ORG/0000-0001-5843-0765

E-mail: natali.larina@ukr.net

Ларін Станіслав Васильович: Центральний інститут післядипломної освіти Державного закладу вищої освіти «Університет менеджменту освіти» НАПНУ: вул. Січових стрільців, 52-А, м. Київ, 04053, Україна.

Stanislav Larin: Central Institute of Postgraduate Education, University of Educational Management of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine, Sichovykh Striltsiv str., 52 A, Kyiv, 04053, Ukraine.

ORCID. ORG/0000-0001-8544-7714

E-mail: natali.larina@ukr.net